

Kommissionens första årliga rapport om 2020/21:FPM26 rättsstatssituationen i EU

Statsrådsberedningen

2020-11-04

Dokumentbeteckning

COM(2020) 580 final

Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén. 2020 års rapport om rättsstatsprincipen. Rättsstatssituationen i EU.

Sammanfattning

Den första årliga rapporten om rättsstatsprincipen är resultatet av en ny dialog mellan kommissionen och medlemsstaterna. I rapportens allmänna del redovisar kommissionen den övergripande utvecklingen av rättsstatsprincipen i medlemsländerna. Kommissionen ser fram emot att Europaparlamentet och rådet fortsätter att engagera sig i frågor som rör rättsstatsprincipen och anser att rapporten utgör en solid grund för ytterligare interinstitutionellt arbete. Kommissionen uppmanar också de nationella parlamenten och de nationella myndigheterna att diskutera rapporten, inbegripet landskapitlen. Regeringen välkomnar rapporten och anser att den utgör en solid grund för rådets årliga rättstatsdialog.

1 Förslaget

1.1 Ärendets bakgrund

Den negativa utvecklingen i några medlemsstater vad gäller rättsstatsprincipen föranledde kommissionen att i juli 2019 presentera ett meddelande med förslag på åtgärder för att stärka rättsstatsprincipen i EU. (faktapromemoria 2018/19: FPM57).

Kommissionens meddelande avsåg dels åtgärder för att stärka och effektivisera redan befintliga verktyg, dels nya verktyg. Ett sådant nytt verktyg är den europeiska rättsstatsmekanismen, en ny årlig granskningsmodell som ska omfatta samtliga medlemsstater och som syftar till att lyfta och fördjupa dialogen om rättsstatsfrågorna och utvecklingen på området i medlemsstaterna och därigenom förhoppningsvis på ett tidigt stadium identifiera och förhindra en negativ utveckling. Den nya mekanismen har nu resulterat i kommissionens första årliga rapport om rättsstatsituationen i EU.

Kommissionen har granskat fyra områden; de nationella rättssystemen med särskilt fokus på domstolar och åklagare, åtgärder mot korruption, situationen för media samt ”kontroller och motvikt” i det institutionella systemet. Medlemsstaternas delaktighet i processen har betonats. En särskild grupp med nationella kontaktpersoner har inrättats. Medlemsstaterna har fått besvara ett antal faktafrågor avseende de fyra ovan nämnda områdena. Ett riktat samråd har även genomförts med bland annat EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA), det europeiska nätverket för ordföranden vid högsta domstolarna i EU (ENCJ), det europeiska nätverket av nationella människorättsorganisationer (ENHRI), Rådet för advokatsamfundet i EU, Europarådet, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) liksom nationella och internationella organisationer i de civila samhället samt journalistorganisationer.

1.2 Förslagets innehåll

I rapportens allmänna del bedöms den övergripande utvecklingen av rättsstatsprincipen i samtliga medlemsstater. Analysen belyser ett antal gemensamma teman och trender, särskilda utmaningar och exempel på positiv utveckling. Exempel på sådan utveckling i medlemsstaterna som särskilt utmärker sig utgår från en bedömning av samtliga 27 medlemsstater som ges i landskapitlen. Syftet är att bidra till en konstruktiv debatt om att befästa rättsstatsprincipen och uppmuntra medlemsstater att undersöka hur utmaningarna kan hanteras och lära av varandras erfarenheter för att förhindra att rättsstatsproblem uppstår eller förvärras.

Rapporten framhåller att många medlemsstater har höga standarder vad gäller rättsstatsprincipen och att de även internationellt anses tillhandahålla bästa praxis när det gäller att tillämpa de centrala principerna i rättsstaten. I rapporten konstateras dock stora utmaningar; när rättsväsendets oberoende sätts på prov, när system inte har visat sig tillräckligt resistent mot korruption, när hot mot mediefriheten och mediernas mångfald äventyrar det demokratiska ansvarsutkrävandet eller när det har förekommit utmaningar gällande kontroller och motvikt som är nödvändiga för ett ändamålsenligt system.

Kommissionen ser fram emot att rådet och Europaparlamentet fortsätter att engagera sig i frågor som rör rättsstatsprincipen och anser att rapporten utgör en solid grund för ytterligare interinstitutionellt arbete. Kommissionen uppmanar också de nationella parlamenten och de nationella myndigheterna att diskutera rapporten, inbegripet landskapitlen, och att söka ömsesidigt stöd för att uppmuntra till reformer och acceptans för europeisk solidaritet.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Meddelandet innehåller inte några förslag av sådan karaktär att en bedömning kan göras av eventuella konsekvenser på svenska regler i detta skede.

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Meddelandet innehåller inte några förslag av sådan karaktär att en bedömning kan göras av eventuella konsekvenser i detta skede. Regeringens utgångspunkt är dock att om kostnader skulle uppstå på nationell budget bör dessa finansieras inom befintlig ram.

2 Ståndpunkter

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen välkomnar kommissionens första årliga rättsstatsrapport och anser att den utgör en solid grund för rådets årliga rättsstatsdialog. Rapporten ger en balanserad bild av både positiva och negativa trender på rättsstatsområdet inom EU. Rapporten har identifierat allvarliga utmaningar på rättsstatsområdet.

Regeringen välkomnar även att kommissionen har lagt ett förslag om en förordning som innebär att EU-lagstiftaren villkorar EU-utgifter med efterlevnad av rättsstatsprincipen.

Oavsett hur arbetet på rättsstatsområdet utvecklas så kommer regeringen att fortsatt vara tydlig med att EU:s grundläggande värden inte är förhandlingsbara och att alla medlemsstater måste leva upp till sina åtaganden enligt både EU:s, Europarådets och FN:s regelverk.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Den 13 oktober 2020 ägde den första horisontella diskussionen rum inom ramen för rådets årliga rättsstatsdialog där kommissionen gavs tillfälle att redogöra för den allmänna delen i sin rapport. Två medlemsstater ifrågasatte rapporten och upplägget för dialogen.

Under det finska ordförandeskapet hösten 2019 utvärderade rådet sin årliga dialog om rättsstatsprincipen och diskutera slutsatser i denna fråga. I avsaknad av samförstånd (två medlemsstater kunde inte ansluta sig) om texten beslutade ordförandeskapet att anta slutsatser från ordförandeskapet som grundade sig på den version av utkastet till rådets slutsatser som lades fram för rådet. Enligt dessa slutsatser kan rådet använda sig av kommissionens årliga rättsstatsrapport vid sin årliga lägesuppdatering av rättsstatssituationen i EU och dess medlemsstater.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Meddelandet har inte remitterats.

3 Förslagets förutsättningar

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Inte aktuellt. Meddelandet innehåller inte förslag till beslut.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Inte aktuellt eftersom det rör sig om ett meddelande.

4 Övrigt

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Rådet (allmänna rådet) avser att använda rapporten som grund för dess årliga rättsstatsdialog som kommer att äga rum på ett mer strukturerat sätt, uppdelad i en horisontell diskussion varje år och med fem landspecifika diskussioner för varje ordförandeskap. Även andra rådskonstellationer kan komma att behandla rapporten utifrån sina ansvarsområden.

Kommissionen kommer nu att börja förbereda för 2021 års rapport om rättsstatsprincipen.

4.2 Fackuttryck/termer

Inte aktuellt.